

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ЛАПТЄВА ГАЛИНА РОМАНІВНА

УДК 159.922.6+316.61

**ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ДУХОВНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ
МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

АВТОРЕФЕРАТ
на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Київ – 2026

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі психології розвитку факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, МОН України

Науковий керівник:

доктор психологічних наук,
професор
Власова Олена Іванівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри психології
розвитку.

Офіційні опоненти:

доктор психологічних наук,
професор
Радчук Галина Кіндратівна,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
професор кафедри психології
розвитку та консультування;

кандидат психологічних наук,
доцент
Володарська Наталія Дмитрівна,
Інституту психології імені
Г. С. Костюка НАПН України
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
лабораторії психології особистості
імені П. Р. Чамати.

Захист відбудеться 8 липня 2026 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.26 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, МОН України за адресою: 03022, м. Київ, проспект Академіка Глушкова, 2а, ауд. 310.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці імені М. Максимовича, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, МОН України за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розісланий 8 червня 2026 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Тетяна ТРАПЕРСЕ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Динамічна трансформація соціально-політичного простору України загострила чимало проблем, серед яких проблема самореалізації фахівців. Особливе місце посідає гуманітарна сфера, оскільки тривала ситуація невизначеності, складності створює умови для попиту працівників психологічної фаху. З огляду на це актуальною постала проблема духовних детермінант фахівця психолога, його духовної самореалізації.

Різні аспекти проблеми духовної самореалізації вивчалися в контексті гуманітарних знань. Зокрема в контексті філософії античності (Платон та ін.); релігійної філософії (А. Августин, В. Зеньковський, П. Флоренський); феноменології (Г. Шпет та ін.); екзистенціалізму (М. Бердяєв, С. К'єркегор); педагогіки (Г. Сковорода та ін.) та психології (Г. Костюк, В. Роменець, С. Рубінштейн, Г. Челпанов та ін.).

У зарубіжних психологічних дослідженнях духовності особистості йдеться про: духовні потреби (А. Адлер, А. Маслоу); духовний інтелект та духовні здібності (Ф. Воган, Х. Гарднер, Р. Еммонс, Д. Зохар, Дж. Майер, К. Нобл, Я. Маршал); духовність і життєвий сенс (М. Форд, В. Франкл); духовність і релігійність (Г. Олпорт); духовні переживання через тілесні практики (Г. Райх); внутрішнє зростання (К. Роджерс); добробут та сильні риси характеру (К. Петерсон, М. Селігман); стан потоку, що сприяє зміцненню духовних та особистісних рис (М. Чіксентміхайї); духовні чинники у психології добробуту (Д. Сіск), духовність як прояв любові, творчості та соціальної відповідальності особистості (Е. Фромм); колективне несвідоме, архетипи та духовний розвиток (К. Юнг); самореалізація, самоаналіз і внутрішня гармонія (К. Горні) та ін.

У вітчизняних психологічних дослідженнях самореалізації особистості йдеться про: розкриття внутрішнього потенціалу через цінності (Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, Н. Володарська, О. Климишин, О. Колісник, Н. Павлик, Е. Помиткін, М. Савчин, Г. Шевченко); активну роль особистості у саморозвитку та життєтворенні (С. Максименко, В. Моргун, В. Рибалка); зв'язок соціальної відповідальності та самопізнання (В. Бондаровська, В. Москалець); моральний вибір і діяльність (Є. Вахромова, Т. Вівчарик, І. Зязюн, О. Саннікова, Т. Яценко); сенси життя, рефлексію та відповідальний професійний вибір (В. Гупаловська); моральні принципи та усвідомлене самовдосконалення (Н. Жигайло, О. Киричук); співтворчість і взаємодію з соціумом (Л. Коростильова); вищі потреби через когнітивний, афіліативний та самопрезентаційний напрями (Ж. Маценко); переживання й вчинок (В. Роменець); особистісну стійкість та внутрішні ресурси (Л. Сердюк, О. Сердюк, О. Литвиненко); самовиховання, самоосвіту, саморозвиток та інтегруючий життєвий досвід (К. Фоменко) та ін.

З усім тим, у проблемі духовної самореалізації залишаються суперечності між:

- викликами суспільної практики сьогодення і специфікою підготовки фахівця психолога у закладах вищої освіти;

- теоретичним та практичним доробком й сучасними викликами у вітчизняній і зарубіжній психології.

Отже, актуальність і соціальна значущість проблеми визначили вибір теми дослідження «Психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснено в межах науково-дослідної теми факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Психологічне забезпечення освітньо-професійної соціалізації особистості в умовах воєнного стану» (номер державної реєстрації 0123U102098).

Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 6 від 16 січня 2012 року); уточнену редакцію затверджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні Національної академії педагогічних наук України (витяг з протоколу № 6 від 17 червня 2014 року).

Мета дослідження – дослідити психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації, на основі яких розробити освітню програму психолого-педагогічного супроводу розвитку духовної самореалізації.

Для досягнення мети сформульовано такі **завдання**:

1. У результаті теоретико-методологічного аналізу з'ясувати основні підходи та розробити концептуальну модель щодо трактування духовної самореалізації майбутніх психологів.
2. Дібрати та адаптувати психодіагностичний інструментарій дослідження духовної самореалізації майбутніх психологів.
3. Виявити зміст, структуру та психологічні чинники, що зумовлюють духовну самореалізацію майбутніх психологів.
4. Розробити та апробувати освітню програму психолого-педагогічного супроводу розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації.

Об'єктом дослідження є духовна самореалізація майбутніх психологів.

Предметом дослідження є психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації.

Теоретико-методологічною основою дослідження є положення про: принципи розвитку й становлення особистості (Г. Балл, Г. Костюк, С. Максименко та ін.), активну позицію особистості у власному життєтворенні та саморозвитку (М. Боришевський, О. Власова, К. Мілютіна, М. Савчин та ін.), сутність духовності як психологічного явища (Р. Емонс, Д. Зохар, К. Нобл, М. Селігман та ін.), вікові особливості розвитку студентської молоді (О. Власова, Г. Костюк, Н. Чепелева та ін.), проблему становлення фахівця як духовної особистості (Г. Балл, О. Бондаревська та ін.), принципи та методи проведення активної психологічної підготовки та психологічного тренінгу (А. Грись, Н. Дембицька, О. Купреєва, О. Омельченко, Т. Яценко та ін.).

Відповідно до поставлених завдань застосовано такі **методи дослідження**:

а) *теоретичні*: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація та моделювання для визначення теоретико-методологічних засад, концептуальних підходів щодо сутності та структури явища духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації;

б) *емпіричні*: «Опитувальник для дослідження процесу духовної самореалізації студентської молоді» (Е. Помиткін) для визначення духовно-спрямованої діяльності; Методика «Духовний потенціал особистості» (Е. Помиткін) для оцінки рівня розвитку духовного потенціалу особистості та його структурних компонентів; «Тест сенсожиттєві орієнтації» (С. Мадді) для визначення рівня осмисленості життя, наявності життєвих цілей та суб'єктивного контролю над власним життям; «Тест емоційного інтелекту» (Н. Холл) для оцінки рівня емоційного інтелекту та здатності керувати емоціями; Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» (К. Ріфф, адаптація С. Карсканової) для вимірювання рівня психологічного благополуччя та його структурних компонентів; «Опитувальник типу спрямованості особистості практичного психолога» (Т. Данилова) для визначення типу професійної спрямованості майбутніх і практикуючих психологів; Опитувальник «Цінності в дії: інвентаризація сильних сторін / *Values in Action Inventory of Strengths*» (К. Петерсон, М. Селігман, адаптація О. Власова, Г. Лаптева) для визначення вираженості сильних рис характеру особистості; «Шкала диспозиційної надії» (Ч. Снайдер, адаптація О. Власова, Г. Лаптева) для визначення рівня диспозиційної надії та її компонентів – сили волі й здатності знаходити шляхи у досягненні цілей;

в) *математично-статистичної обробки даних*: порівняння середніх величин, статистичний метод середніх, описова статистика; t-критерій Стьюдента для порівняння середніх значень між групами та оцінки ефективності показників після проходження освітньої програми; кореляційний аналіз (Пірсон, Спірмен) для виявлення взаємозв'язків між досліджуваними показниками духовної самореалізації; регресійний множинний аналіз для визначення психологічних чинників духовної самореалізації; критерій χ^2 для перевірки статистичної значущості зв'язків між показниками; факторний аналіз для виявлення структури опитувальників в процесі адаптації; кластерний аналіз для виявлення видів духовно спрямованої діяльності; коефіцієнт α Кронбаха для оцінки надійності опитувальників в процесі адаптації. Статистичну обробку даних здійснено за допомогою комп'ютерної програми IBM SPSS Statistics (версія 23.0).

Емпірична база дослідження. Всього у дослідженні взяло участь 217 осіб віком від 16 до 25 років, середній вік (19,35); студенти закладів вищої освіти. Серед них 14,7% – чоловіки та 85,3% – жінки, 64,5% – майбутні науково-педагогічні і 35,5% – педагогічні фахівці сфери психології; 78,8% – здобувають освітню кваліфікацію бакалавра, 10,6% – спеціаліста та 10,6% – магістра; 19,4% навчаються за спеціальністю «Практична психологія», 80,6% – «Психологія»; 46,1% – на I (адаптаційному) етапі, 53,9% – на II (основному) етапі освітньо-професійної соціалізації.

Надійність та вірогідність результатів дослідження забезпечено використанням методів, адекватних меті й завданням дослідження; репрезентативністю вибірки; аналізом отриманих результатів та статистичною оцінкою емпіричних даних.

Наукова новизна дослідження полягає тому, що:

вперше:

- сформульовано визначення духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації; розроблено та обґрунтовано концептуальну модель психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів, в якій основоположною є трансцендентність як прояв основних сильних рис характеру (почуття прекрасного, вдячність, оптимізм, сенс життя, прощення, гумор та захопленість);

- здійснено адаптацію психодіагностичних методик:
 - а) Опитувальник «Цінності в дії: інвентаризація сильних сторін / *Values in Action Inventory of Strengths*» (К. Петерсон, М. Селігман) українською мовою для визначення сильних рис характеру як особистісної стійкості; б) «Шкала диспозиційної надії» (Ч. Снайдер) українською мовою для виявлення загального показника надії особистості, здатності використовувати силу волі та знаходити шляхи;

- виявлено, що розвиненість духовної самореалізації майбутніх психологів залежить від психологічних чинників: а) смислових: замислювався/не замислювався, реалізувався /у процесі реалізації/ не реалізувався в духовно спрямованій діяльності; видів духовно спрямованої діяльності: гармонійний/інтегрований, екологічний/природа, естетичний/краса, інтелектуально-творчий/істина та морально-гуманістичний/добро; б) ціннісних: сильних рис характеру; в) соціально-демографічних чинників: вік та спеціальність/умови освітньо-професійної соціалізації;

- розроблено та апробовано освітню програму психолого-педагогічного супроводу розвитку духовної самореалізації студентів-психологів першого року навчання в умовах освітньо-професійної соціалізації;

уточнено:

- поняття духовної самореалізації майбутніх психологів; сильних рис характеру особистості; зв'язку духовної самореалізації з сильними рисами характеру;

- структуру та чинники духовної самореалізації у майбутніх психологів.

Практичне значення дослідження. Здобуті результати можуть бути використані при викладанні навчальних дисциплін «Психологія розвитку», «Позитивна психологія», спеціальних курсів «Основи психологічного тренінгу», «Організація діяльності психологічних служб», а також у роботі психологів психологічних служб ЗВО, соціальних педагогів, кураторів груп, фахівців з виховної роботи, науково-практичних центрів психології та інших закладів вищої освіти, які здійснюють психологічний супровід та сприяють збереженню психологічного здоров'я студентської молоді.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 704/26.04-33 від 16.06.2025); практичну діяльність психологічної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка (№ 068/132 від 25.06.2025); науково-практичну діяльність кафедри психології розвитку при викладанні дисципліни «Позитивна психологія» (довідка № 016/128 від 30.06.2025).

Особистий внесок здобувача. Розроблені автором наукові положення та здобуті емпіричні дані є самостійним внеском у розробку проблеми духовної самореалізації майбутніх психологів. У статтях, написаних у співавторстві, доробок здобувача становить 50%.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та емпіричні результати дослідження обговорювалися на II Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми рекреаційної психології дитинства» (м. Одеса, 2012); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціалізація та ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства» (м. Київ, 2012); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми емпіричних досліджень у психології» (м. Київ, 2012); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми емпіричних досліджень у психології» (м. Київ, 2013); XV Міжнародній конференції молодих науковців «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження» (м. Київ, 2013); V Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (м. Кам'янець-Подільський, 2013); XVI Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження» (м. Київ, 2014); XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Соціалізація особистості в умовах системних змін: теоретичні та прикладні проблеми» (м. Київ, 2014); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства» (м. Київ, 2014); X Міжнародній науково-практичній конференції «Духовність у становленні та розвитку особистості» (м. Київ, 2016); V Міжнародній науково-практичній конференції «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства» (м. Київ, 2016); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства» (м. Київ, 2018); XXII Міжнародній конференції молодих науковців «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження» (м. Київ, 2020); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства» (м. Київ, 2020); XIV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути» (м. Київ, 2021); XXIII Міжнародній конференції молодих науковців «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження» (м. Київ, 2021); XVII Міжнародній науково-практичній

конференції (м. Київ, 2021); XXIII Міжнародній конференції молодих науковців «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження» (м. Київ, 2022); IX Міжнародній науково-практичній конференції «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства» (м. Київ, 2024).

Результати дослідження також доповідались на засіданнях кафедри психології розвитку Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Публікації. Основні результати і висновки дисертаційного дослідження висвітлено в 21 публікації, серед яких 3 статті (одноосібні) у наукових фахових виданнях включених до переліку, затверджено МОН України; 1 стаття (у співавторстві); 1 стаття у міжнародному науковому виданні; 1 стаття в інших наукових виданнях (одноосібна); 1 стаття в інших наукових виданнях (у співавторстві); 14 тез доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний обсяг дисертації складає 164 сторінки. Загальний обсяг становить 221 сторінку. Робота містить 35 таблиць (на 39 сторінках), 24 рисунка (на 23 сторінках) і 26 додатків. Список використаних джерел містить 108 найменувань, з них 36 публікацій – іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дисертаційного дослідження, ступінь розробленості, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, теоретико-методологічні основи та методичну базу дослідження; викладено наукову новизну, теоретичну і практичну значущість роботи; подано відомості про апробацію здобутих результатів, впровадження їх у практику та публікації з теми дисертаційного дослідження.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні основи феномену духовної самореалізації майбутніх психологів»** викладено теоретико-методологічні основи дослідження духовної самореалізації майбутніх психологів. Розглянуто основні підходи і теоретичні положення. Серед основних підходів щодо дослідження духовної самореалізації найбільш поширеними є гуманістичний, потенціально-ресурсний, ціннісно-смысловий, соціально-розвивальний та інтегральний.

У контексті гуманістичного підходу йдеться про: умови професійного та особистісного розвитку (І. Зязюн, О. Киричук, В. Пономаренко); процес духовного розвитку (Г. Балл, О. Орлов); взаємозв'язок з творчістю та побудовою життєвого шляху (В. Роменець, В. Татенко, В. Панок, В. Ямницький); потенціально ресурсного підходу йдеться про: духовний потенціал та совість (Л. Коган, М. Савчин); духовні здібності (Р. Емонс, К. Нобл, У. Джеймс, Г. Гарднер); сильні риси характеру (К. Петерсон, М. Селігман); ціннісно-смыслового підходу

йдеться про: вищий сенс життя і трансцендентність (І. Бех, М. Боришевський, В. Рибалка, О. Татенко, В. Ямницький); активне самопізнання і реалізацію цінностей (Ж. Маценко, К. Фоменко); структуру та прояви в індивідуальному та соціальному житті (Ж. Воронцова, В. Гупаловська, О. Колісник, О. Коломієць, О. Кулешова, В. Роменець, М. Садова, Г. Шевченко); соціально-розвивального підходу йдеться про: сенситивний період розвитку у юнацькому віці (Г. Балл, М. Боришевський, М. Савчин, Т. Титаренко); результат впливу освітньої соціалізації та професійного навчання (Н. Дембицька, В. Семиченко); інтегрального підходу йдеться про: гуманістичні, ціннісні, ресурсні та соціальні аспекти; духовну самореалізацію як багатогранне явище, що потребує комплексних методів дослідження в психологічній науці (О. Власова, Г. Радчук, Ю. Швалб).

Духовна самореалізація є процесом і результатом втілення особистістю трансцендентності через прояв основних сильних рис характеру (почуття прекрасного, вдячність, оптимізм, сенс життя, прощення, гумор та захопленість), що зумовлюється психологічними (сміслові і ціннісні) та соціально-демографічними (вік, стать, місто навчання, тип університету, кваліфікація, спеціальність/умови освітньо-професійної соціалізації) чинниками (рис. 1).

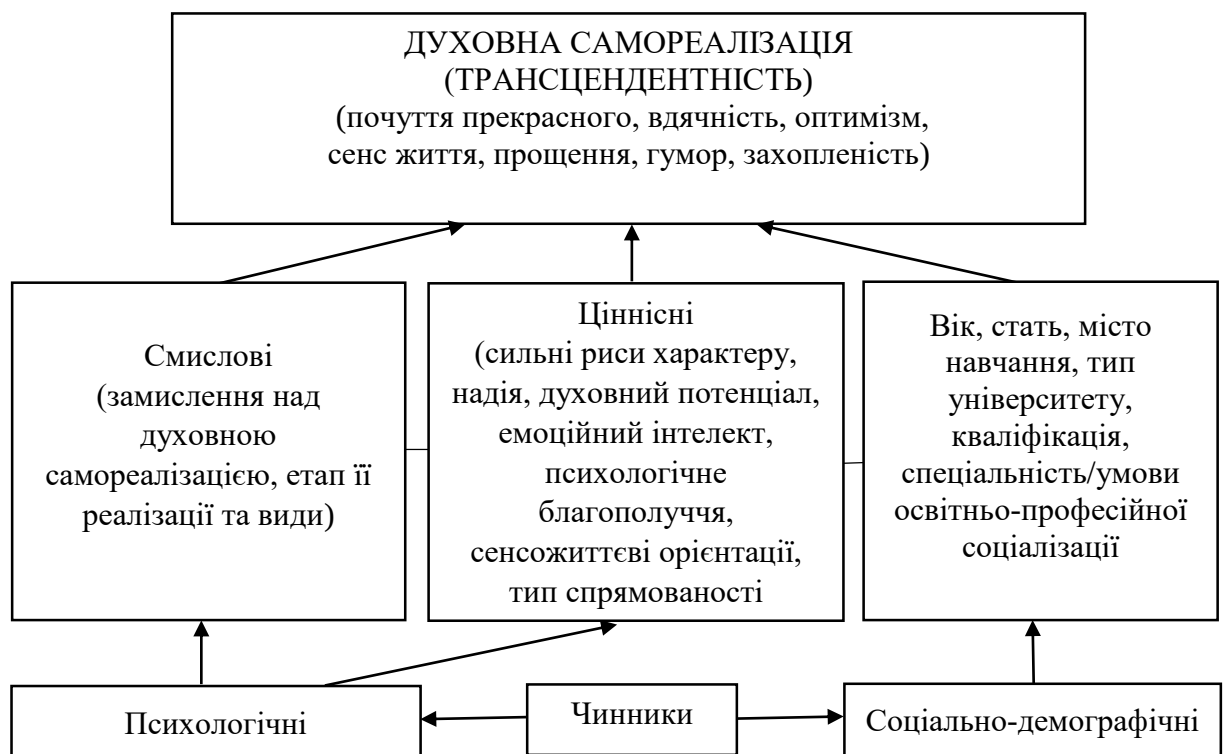

Рис.1. Концептуальна модель духовної самореалізації майбутніх психологів

Духовна самореалізація майбутніх психологів містить основні сильні риси трансцендентності: почуття прекрасного, вдячність, оптимізм, сенс життя, прощення, гумор та захопленість.

Чинниками духовної самореалізації майбутніх психологів є: смислові: замислювався/не замислювався над реалізацією духовно спрямованої

діяльності, реалізувався/в процесі реалізації/не реалізувався, види духовно спрямованої діяльності; ціннісні: сильні риси характеру (мудрість і знання, мужність, гуманізм і любов, справедливість, помірність); надія (здатність знаходити шляхи та сила волі); духовний потенціал (духовні цінності: гуманістичні, екологічні, естетичні, пізнання та самопізнання, самовдосконалення, самореалізація); в структурі особистості: відповідальність, спілкування, спрямованість, характерологічні особливості, самоусвідомлення, досвід, інтелектуальні та психофізіологічні характеристики); сенсожиттєві орієнтації (життєві цілі, процес життя, результативність життя, локус контролю – Я, локус контролю – Життя); емоційний інтелект (емоційна обізнаність, управління емоціями, саморегуляція, емпатія і розпізнавання емоцій інших людей); психологічне благополуччя (позитивні відносини з іншими людьми, автономія, управління середовищем, особистісне зростання, цілі життя, самоприйняття); тип спрямованості (гуманістичний, екзистенціальний, прагматичний та егоцентричний); соціально-демографічні (вік, стать, місто навчання, тип університету, кваліфікація, спеціальність/умови освітньо-професійної соціалізації).

У другому розділі «Емпіричне дослідження психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів» адаптовано психодіагностичні методики та обґрунтовано вибір методів емпіричного дослідження, його процедури та алгоритм обробки здобутих результатів; наведено особливості розвитку досліджуваних характеристик майбутніх психологів; представлено концептуальну модель структури психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів, їхніх взаємозв'язків в умовах освітньо-професійної соціалізації.

Адаптовано українською мовою опитувальники: «Цінності в дії: інвентаризація сильних сторін / *Values in Action Inventory of Strengths (VIA-IS)*» (К. Петерсон, М. Селігман). Внутрішня узгодженість тестових показників виявилася достатньо високою, а коефіцієнт α Кронбаха (0,846) показав надійну внутрішню консистентність методики. Кореляційний та факторний аналізи підтвердили її шестифакторну структуру.

Здійснено адаптацію українською мовою «Шкали диспозиційної надії» (Ч. Снайдер). Внутрішня узгодженість тестових показників виявилася достатньо високою, а коефіцієнт α Кронбаха (0,834) показав надійну внутрішню консистентність методики. Кореляційний та факторний аналізи підтвердили її двофакторну структуру.

З'ясовано, що духовно спрямована діяльність майбутніх психологів знаходиться в межах середнього (46,5%) та низького рівнів (32,7%). Середні показники кожного з індикаторів вказують, що тільки потребово-мотиваційний складник у 60,8% випадках знаходиться на досить високому рівні, що свідчить про наявність високої духовної мотивації порівняно з іншими складниками; інформаційно-пізнавальний – у 70% має недостатню духовно-світоглядну обізнаність; цілеутворювальний – у 88% має певну відсутність або слабку вираженість чітко сформованих духовних життєвих цілей; результативний – у 71,9% випадків має відчуття не реалізованості, відсутні чіткі результати духовно-спрямованої діяльності; емоційно-почуттєвий – у 73,3% має дефіцит

емоційної залученості у власне духовне саморозкриття, що може свідчити про більш раціональний та формальний підхід до духовно-спрямованої діяльності.

У дослідженні смислових чинників встановлено, що більшість осіб – 88% замислюються над духовно-спрямованою діяльністю, 12% – не замислювалися і ніяких дій для цього не виконали. Стосовно міри реалізації дій та вчинків, то 24,4% реалізували проєкти духовного спрямування, 23,5% знаходяться в процесі реалізації і 52,1% не реалізували ніяких проєктів.

Виявлено види духовно спрямованої діяльності майбутніх психологів: гармоній/інтегрований) (8,8%); екологічний/природа (12,9%); естетичний/краса (1,4%); інтелектуально-творчий/істина (13,8%); морально-гуманістичний/добро (21,2%); відсутнє спрямування, знаходяться на шляху пошуку найбільш оптимального напрямку розвитку (41,9%).

Встановлено, що більшість досліджуваних (66%) є духовно самореалізованими, через прояв трансцендентності у життєдіяльності. Однак 34% мають недостатній розвиток та прояв сильних рис характеру. Найменш розвиненими та проявленими виявилися показники сенсу життя (65%), прощення (65%) та захопленості (70%). Це свідчить про нечіткість життєвих орієнтирів, труднощі у визначенні особистісного сенсу життя, емоційної зрілості, схильність до образливості та неспроможність повною мірою переживати захопленість і натхнення.

У значної частини майбутніх психологів виявлено нижчі показники розвитку та прояву сильних рис характеру таких як: почуття прекрасного 27% мають обмежену здатність до глибокого естетичного сприйняття та переживання цінності навколишнього світу; вдячність (37%), свідчить про труднощі особистості в усвідомленні позитивного досвіду та вираженні позитивного ставлення до інших; оптимізм (40%) свідчить про нестійкість позитивного мислення, схильність до сумнівів у власних можливостях і залежність емоційного стану від зовнішніх обставин. Водночас гумор (32%) свідчить про обмежене використання цієї риси як ресурсу подолання стресу та регуляції емоційного стану.

Встановлено взаємозв'язки між духовною самореалізацією та надією ($r = 0,628$, $p \leq 0,01$), а також її компонентами: силою волі ($r = 0,572$, $p \leq 0,01$) та здатністю знаходити шляхи ($r = 0,505$, $p < 0,01$). Значущі зв'язки є з мудрістю і знаннями ($r = 0,613$, $p < 0,01$), що реалізується через низку когнітивних і пізнавальних сильних рис характеру: допитливість ($r = 0,398$, $p < 0,01$), любов до знань ($r = 0,367$, $p < 0,01$), винахідливість ($r = 0,501$, $p < 0,01$) та вміння спілкуватися ($r = 0,239$, $p < 0,01$). Зв'язки з морально-етичними рисами репрезентовані у гуманізмі і любові ($r = 0,288$, $p < 0,01$) реалізуються через: доброту ($r = 0,168$, $p < 0,05$) і здатність любити ($r = 0,305$, $p < 0,01$). Зв'язки духовної самореалізації із справедливістю ($r = 0,546$, $p < 0,01$) реалізується через колективізм ($r = 0,245$, $p < 0,01$), справедливість ($r = 0,303$, $p < 0,01$) та лідерські якості ($r = 0,493$, $p < 0,01$). Окрему групу становлять вольові характеристики, зокрема мужність ($r = 0,393$, $p < 0,01$), що реалізується через уміння бачити перспективу ($r = 0,435$, $p < 0,01$), хоробрість ($r = 0,440$, $p < 0,01$) та завзятість ($r = 0,398$, $p < 0,01$). Також існує зв'язок із помірністю ($r = 0,146=3$, $p < 0,05$), самоконтролем ($r = 0,141$, $p < 0,05$) та розсудливістю ($r = 0,156$, $p < 0,05$). Зв'язок духовної самореалізації з процесом життя ($r = 0,196$, $p < 0,01$) свідчить, що

вищий рівень духовної самореалізації пов'язаний із глибшими переживаннями змістовності власного життя та задоволеності його процесом.

Виявлений зв'язок духовної самореалізації з психологічним благополуччям ($r = 0,166$, $p < 0,05$) свідчить, що існує здатність виходити за межі власних потреб і прагнень, знаходити сенс у переживаннях, бачити себе частиною ширшого – соціального чи духовного контекстів. Додаткові зв'язки є з окремими складовими психологічного благополуччя: автономією ($r = 0,181$, $p < 0,01$) та самоприйняттям ($r = 0,151$, $p < 0,05$) і підтверджують, що вищий рівень духовної самореалізації асоціюється зі здатністю діяти відповідно до власних переконань і цінностей, не піддаючись зовнішньому тиску, а також з умінням приймати себе таким, яким є. Тобто духовна самореалізація сприяє формуванню внутрішньої свободи, автентичності та психологічної зрілості, які є одними із ключових ознак психологічного благополуччя особистості.

Незначний зворотній кореляційний зв'язок є з гуманістичним типом професійної спрямованості ($r = -0,134$, $p < 0,05$). Можемо припустити, що у частини майбутніх психологів, більш сформованою є внутрішня духовна орієнтація, і вона може супроводжуватися меншою соціальною спрямованістю на допомогу іншим, притаманна гуманістичному типу професійної спрямованості. У контексті професійної підготовки це можна інтерпретувати як показник етапності формування професійної ідентичності, коли глибока саморефлексія і пошук власного духовного смислу ще не трансформувалися в стабільну гуманістичну позицію, орієнтовану на допомогу іншим. Надмірна зосередженість на внутрішньому досвіді, пошуку сенсів та духовного самозаглиблення на цьому етапі може тимчасово знижувати соціальну чутливість і відкритість до потреб інших, що є визначальною рисою професійної спрямованості на гуманізм.

Встановлено вплив психологічних та соціально-демографічних чинників на духовну самореалізацію майбутніх психологів. Так вплив смислового чинника на духовну самореалізацію існує в таких показниках: замислювався/не замислювався над духовно-спрямованою діяльністю ($\chi^2 = 45,714$); реалізував або перебуваю у процесі реалізації ($\chi^2 = 107,879$, $p < 0,001$); види духовно-спрямованої діяльності: гармонійний/інтегрований, екологічний/природа, естетичний/краса, інтелектуально-творчий/істина та морально-гуманістичний/добро ($\chi^2 = 223,619$, $p = 0,000$) з високим рівнем статистичної значущості отриманих результатів на рівні $p < 0,05$.

Встановлено вплив ціннісного чинника на духовну самореалізацію: у 59% випадків найвищий коефіцієнт детермінації (R-квадрат = 0,59). Існує вплив показників: надія ($\beta = 0,36$; $p < 0,01$); винахідливість ($\beta = 0,28$; $p < 0,01$); справедливість ($\beta = 0,28$; $p < 0,01$); любов до знань ($\beta = 0,19$; $p < 0,01$). Показники коефіцієнтів діагностики регресії (КДР), зокрема фактор інфляції дисперсії (VIF), для обраної моделі не перевищують 5, що свідчить про відсутність суттєвої мультиколінеарності між незалежними змінними та підтверджує надійність оцінених параметрів моделі.

Встановлено вплив соціально-демографічного чинника на духовну самореалізацію: вік ($\chi^2 = 217,550$, $p < 0,001$); спеціальність/умови освітньо-професійної соціалізації ($\chi^2 = 54,083$, $p < 0,001$).

Отже, підтверджено, що існує зв'язок між духовною самореалізацією майбутніх психологів та чинниками, які складають смислові, ціннісні та соціально-демографічні характеристики.

Встановлення чинників, що визначають особливості розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів уточнює концептуальну модель емпіричної частини дослідження. На основі здобутих результатів розроблено та впроваджено освітню програму психолого-педагогічного супроводу розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів.

У третьому розділі **«Психолого-педагогічне забезпечення розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації»** представлено освітню програму психолого-педагогічного супроводу розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації; напрями, методологічну основу, структуру та форми, в тому числі дистанційну, психолого-педагогічної допомоги майбутнім психологам; визначено форми та методи реалізації освітньої програми; описано результати її впровадження.

Освітня програма психолого-педагогічного супроводу розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації є особистісно орієнтованою, містить систему психолого-педагогічних технологій і методів сприяння її розвитку.

Мета освітньої програми - сприяти розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації.

Завдання освітньої програми:

- сприяння розвитку особистісної рефлексії та самопізнання;
- розвиток надії як внутрішнього ресурсу, що проявляється у вірі в досяжність цілей і здатність визначати шляхи їх реалізації;
- розвиток пізнавальних і практичних навичок постановки цілей та емоційної саморегуляції;
- розвиток позитивного мислення і позитивного ставлення до життя, відчуття задоволення життя тут і тепер, освоєння технологій балансування різних сфер життєдіяльності;
- розвиток винахідливості як внутрішнього ресурсу, що проявляється у здатності створювати нові, оригінальні способи вирішення завдань, комбінувати знання та знаходити нестандартні підходи.
- розвиток і збереження справедливості як внутрішнього ресурсу, що проявляється як неупереджене ставлення, дотримання моральних норм та забезпечення рівноваги інтересів у міжособистісній взаємодії.
- розвиток любові до знань, як внутрішнього ресурсу, що проявляється у прагненні до опанування нових знань і навичок, як у навчанні, так і в самостійному пізнанні.

Освітня програма ґрунтується на концептуальних положеннях гуманістичного та позитивного підходів; принципах опори на добровільній участі у програмі та емоційній підтримці.

Освітня програма містить три змістовні блоки: 1) Духовна самореалізація. 2) Духовна самореалізація і психологічне благополуччя. 3) Індивідуальний план розвитку духовної самореалізації.

Перший блок спрямований на розвиток пізнавальних та практичних навичок, що забезпечують усвідомлення та розвиток духовної самореалізації майбутнього психолога; йдеться про задоволеність життям (психологічне благополуччя); балансування сфер життєдіяльності; позитивне мислення та формування позитивного ставлення до життя; розвиток осмисленості життя; розвиток і збереження справедливості; розвиток надії та технології постановки цілей.

Другий блок спрямований на підтримку психологічного здоров'я; пізнання краси природи, сучасного мистецтва (література, книги, музика та інше); усвідомлення ролі справедливості, формування здатності до справедливого прийняття рішень у міжособистісній взаємодії та професійних ситуаціях (консультування, психодіагностика, групова робота).

Третій блок спрямований на розробку індивідуального плану розвитку духовної самореалізації; базується на п'ятикроковій моделі самопомоги позитивної психотерапії; систематичному плануванні; прояві винахідливості; презентації; врученні сертифікатів проходження освітньої програми.

За змістом освітня програма містить тринадцять занять у формі вебінарів для дистанційного навчання (відеоконференцій). Загальний обсяг програми складає 44 академічні години, з яких: 12 – лекційних, 12 – практичних, 8 – індивідуальних консультацій, 12 – час на самопідготовку. Тривалість програми протягом двох місяців два рази на тиждень.

Освітня програма психолого-педагогічного супроводу розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів передбачає реалізацію комплексу психолого-педагогічних умов організації освітнього процесу, зокрема: забезпечення постійної емоційної підтримки та мотивації учасників; дотримання балансу між теоретичною і практичною підготовкою, навчальною діяльністю та відпочинком; створення умов для індивідуалізації темпу навчання; використання сучасних освітніх технологій, зокрема дистанційних форм навчання. Реалізація програми забезпечує можливість навчання без відриву від основного освітнього процесу у закладі вищої освіти. Змістове наповнення програми узгоджується з тематикою робочої програми навчальної дисципліни «Позитивна психологія» та враховує її теоретико-методологічні засади.

Основними методами освітньої програми є: міні-лекції, техніки позитивної психології та психотерапії, майндфулнес, методи групової символдрами, бесіда, елементи психологічного консультування. Використано мобільні додатки психологічного спрямування, психологічний аналіз художніх фільмів та інші інтерактивні методи навчання. Освітня програма в основі опирається на інтегративний метод у роботі психолога та передбачає добровільне залучення до участі в її проходженні.

Ефективність впровадженої освітньої програми оцінено через зміну показників: надія, винахідливість, справедливість та любов до знань. Значущою виявилася різниця даних до і після впливу за показниками: надія ($t = -4,785$; $p = 0,000$), любов до знань ($t = -4,036$; $p = 0,001$), винахідливість ($t = -4,000$; $p = 0,001$) та справедливість ($t = -3,500$; $p = 0,004$) на рівні $p < 0,01$ та $p < 0,05$. Що стосується контрольної групи студентів-психологів, то відмінностей між діагностичними зрізами не встановлено ($p > 0,05$).

На основі отриманих даних можна стверджувати, що освітня програма психолого-педагогічного супроводу розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів є ефективною, оскільки зміни відбулися серед показників, які окреслено завдяки рівнянню регресії як ціннісні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів; є позитивні зрушення щодо духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено узагальнення теоретичних та емпіричних результатів дослідження духовної самореалізації майбутніх психологів, що дає змогу дійти до таких висновків:

1. У результаті теоретико-методологічного аналізу з'ясовано основні підходи щодо трактування духовної самореалізації, а саме: гуманістичний, потенціально-ресурсний, ціннісно-смисловий, соціально-розвивальний та інтегральний. Феномен духовної самореалізації майбутніх психологів насамперед пов'язаний з активною внутрішньою та зовнішньою діяльностями, які спрямовуються на пошук та пізнання сильних рис характеру особистості. Духовна самореалізація майбутніх психологів є процесом і результатом втілення особистістю трансцендентності через прояв основних сильних рис характеру (почуття прекрасного, вдячність, оптимізм, сенс життя, прощення, гумор та захопленість) в умовах освітньо-професійної соціалізації.

2. Здійснено адаптацію українською мовою психодіагностичного опитувальника «Цінності в дії: інвентаризація сильних сторін / *Values in Action Inventory of Strengths (VIA-IS)*» (К. Петерсон, М. Селігман) для визначення вираженості сильних рис характеру особистості; «Шкала диспозиційної надії» (Ч. Снайдер) для визначення рівня диспозиційної надії, сили волі й здатності знаходити шляхи у досягненні цілей.

3. Психологічними чинниками духовної самореалізації є смислові, ціннісні та соціально-демографічні. Смислові чинники: чи замислювалися над реалізацією духовно спрямованої діяльності; етапи реалізації (реалізували, не реалізували або знаходяться у процесі реалізації); вид духовно спрямованої діяльності. Встановлено, що майбутні психологи в більшості випадків замислюються над духовно спрямованою діяльністю, значна кількість досліджуваних не реалізувалися або ж знаходяться в процесі реалізації духовно спрямованої діяльності (проекти збереження природи, волонтерство, емоційна підтримка, допомога близьким та ін.). Види духовно спрямованої діяльності: інтелектуально-творчий/істина, естетичний/краса, морально-гуманістичний/добро, екологічний/природа та гармонійний/інтегрований. Ціннісні чинники: значущість для майбутніх психологів сильних рис характеру надії, винахідливості, справедливості та любові до знань, які актуалізуються в процесі реалізації освітньої програми та в умовах освітньо-професійної соціалізації, визначають спрямованість пізнання і самопізнання, саморозуміння, осмислення трансцендентних смислів та набуття духовного досвіду. Соціально-демографічні чинники: вік, спеціальність/умови освітньо-професійної соціалізації.

Встановлено, що найменш вираженими є такі компоненти духовної самореалізації як: сенс життя, прощення та захопленість. У значній частини досліджуваних є низькі показники почуття прекрасного, вдячності, оптимізму та гумору.

4. Розроблено та апробовано освітню програму психолого-педагогічного супроводу розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації. До психолого-педагогічних умов оптимізації розвитку духовної самореалізації належить міра оволодіння учасниками змісту програми: а) знаннями про духовну самореалізацію особистості; б) методами самодіагностики та самоаналізу духовної самореалізації; в) уміннями та навичками, необхідними для духовної самореалізації особистості. Ефективність програми підтверджено статистично значущими позитивними змінами, що дає підстави рекомендувати програму для подальшого застосування у психологічній практиці.

Перспективами подальших досліджень може стати вивчення духовної самореалізації особистості та її детермінант на різних вікових етапах онтогенезу; доповнення переліку особистісних чинників і вдосконалення технологій психолого-педагогічного супроводу розвитку духовної самореалізації психолога у професійній діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

а) статті у наукових фахових виданнях України, затверджених МОН України:

1. Лаптева, Г. (2013). Теоретичні підходи до проблеми духовної самореалізації особистості у сучасній психології. *Практична психологія та соціальна робота*, (10) (175), 16–19.

2. Лаптева, Г. (2013). Компоненти структурної моделі духовної самореалізації особистості студента. *Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*, 15(2), 139–147.

3. Лаптева, Г. (2015). Духовно-особистісний підхід в дослідженні духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньої соціалізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*, 1(3), 71–74.

4. Лаптева, Г., Прокопович, Є. (2016). Дослідження духовної самореалізації майбутніх психологів. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том IX: Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія*, 9(9), 431–437.

б) статті у наукових виданнях інших держав:

5. Laptieva, H. (2025). Spiritual self-realisation of psychologists: strong personality traits and developmental features. *Scientific Journal of Polonia University*, 70(3), 212–218. <https://doi.org/10.23856/7027>

в) наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

6. Лаптева (Пакуляк), Г. (2012). Теоретичний аналіз духовних здібностей особистості в зарубіжній психології. *Наука і освіта. Психологія. Тематичний спецвипуск «Актуальні проблеми рекреаційної психології дитинства»*, (10), 178–182.

7. Laptieva, H., & Vlasova, O. (2022). Psychological factors of spiritual development and self-realization of psychology students. *Socialization & Human Development: International Scientific Journal*, 4(1), 44–59. <https://doi.org/10.37096/SHDISJ-22-1.1-0004>

в) тези доповідей на наукових конференціях:

8. Лаптева, Г. (2013). Філософсько-психологічний зміст поняття «духовна самореалізація» особистості. *Тези XV міжнародної конференції молодих науковців «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження»* (с. 49–51). Київ: ОВС.

9. Лаптева, Г. (2013). Особливості та механізми духовної самореалізації особистості у психологічній науці: теоретичний аналіз. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин* (с. 83–85). Кам'янець-Подільський, Харків: ФОП А. Ю. Дегтяр.

10. Лаптева, Г. (2013). Проблема дослідження форм самореалізації особистості. *Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми емпіричних досліджень у психології»* (с. 213–218). Київ: ОВС.

11. Лаптева, Г. (2014). Дослідження смисложиттєвих орієнтацій студентської молоді як одного з компонентів духовної самореалізації. *Тези XVI міжнародної конференції молодих науковців «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження»* (с. 166–169). Київ: ОВС.

12. Лаптева, Г. (2014). Огляд поняття «духовний потенціал» майбутнього психолога в умовах освітньої соціалізації. *Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства»* (с. 83–85). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

13. Лаптева, Г. (2016). Обґрунтування інструментарію дослідження психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства»* (с. 74–76). Київ: Видавництво «Віваріо».

14. Лаптева, Г. (2018). Обґрунтування психологічного інструментарію дослідження психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів. *Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства»* (с. 77–79). Київ: Видавництво «Віваріо».

15. Лаптева, Г. (2020). Феномен психологічного благополуччя в рамках дослідження духовної самореалізації студентів-психологів. *Матеріали XXII міжнародної конференції молодих науковців «Проблеми особистості в*

сучасній науці: результати та перспективи дослідження» (с. 143–146). Київ: Видавництво Ліра-К.

16. Лаптева, Г. (2020). Напрями психологічного дослідження феномену духовності за В. В. Знаковим. *Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства»* (с. 64–66). Київ: ФОП О. В. Ямчинський.

17. Лаптева, Г. (2021). Техніка метафори в процесі розроблення тренінгової програми духовної самореалізації майбутніх психологів. *Матеріали XIV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути»* (с. 210–214). Київ: Наукова платформа Open Science Laboratory.

18. Лаптева, Г. (2021). Духовна складова психічного здоров'я студентів ЗВО. *Матеріали XXIII Міжнародної конференції молодих науковців «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження»* (с. 158–161). Київ: Видавництво Ліра-К.

19. Лаптева, Г. (2021). Поняття екологічної культури в самореалізації духовного Я майбутнього психолога. *Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми екологічної психології: Психологічний зміст екосоціальних катастроф»* (с. 55–57). Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка.

20. Лаптева, Г. (2022). Інструменти розвитку духовності за М. Селігманом. *Матеріали XXIV Міжнародної конференції молодих науковців «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження»* (с. 127–129). Київ: Видавництво Ліра-К.

21. Лаптева, Г., & Власова, О. (2024). Українська адаптація опитувальника «Цінності в дії: інвентаризація чеснот» (Values in Action Inventory of Strengths, VIA-IS)» К. Петерсона та М. Селігмана. *Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства»* (с. 41–46). Київ: Видавець Позднішев.

АНОТАЦІЯ

Лаптева Г. Р. «Психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів». – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2026.

У дисертації здійснено теоретичне обґрунтування й емпіричне дослідження духовної самореалізації майбутніх психологів та побудовано концептуальну модель психологічних чинників, які її зумовлюють в умовах освітньо-професійної соціалізації.

На основі емпіричного дослідження виявлено рівні духовної самореалізації майбутніх психологів, виокремлено психологічні чинники: смислові та ціннісні; види духовно спрямованої діяльності: гармонійний/інтегрований, екологічний/природа, естетичний/краса,

інтелектуально-творчий/істина, морально-гуманістичний/добро; соціально-демографічні: вік, спеціальність/умови освітньо-професійної соціалізації.

Проаналізовано взаємозв'язок між духовною самореалізацією майбутніх психологів та психологічними чинниками, серед яких смислові чинники: замислювався/не замислювався над духовно спрямованою діяльністю; етапи реалізації духовно-спрямованої діяльності; види духовно спрямованої діяльності; ціннісні чинники: надія, винахідливість, справедливість та любов до знань; соціально-демографічні чинники: вік та спеціальність/умови освітньо-професійної соціалізації.

Розроблено та апробовано освітню програму психолого-педагогічного супроводу розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації та перевірена її ефективність, що підтверджується статистично значущими позитивними змінами.

Ключові слова: духовність; духовна самореалізація; сильні риси характеру; цінності; психологічні чинники; освітньо-професійна соціалізація; освітня програма психолого-педагогічного супроводу; майбутні психологи; дистанційне навчання; вища освіта; позитивне психологічне здоров'я; внутрішні ресурси.

SUMMARY

Laptieva H. R. «Psychological factors of spiritual self-realization of future psychologists». – As a manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of psychological sciences on a specialty 19.00.07 «Pedagogical and age psychology». – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2026.

The dissertation provides a theoretical justification and empirical study of the spiritual self-realization of future psychologists and builds a conceptual model of psychological factors that determine it in the conditions of educational and professional socialization. The main approaches to the interpretation of spiritual self-realization are clarified. The significant positions of the phenomenon of spiritual self-realization of future psychologists are highlighted, which is characterized by active internal and external activity aimed at finding and understanding strong personality traits.

Spiritual self-realization of future psychologists is the process and result of the individual's embodiment of transcendence through the manifestation of the main strong character traits (a sense of beauty, gratitude, optimism, the meaning of life, forgiveness, humor, and enthusiasm) in the context of educational and professional socialization.

The following psychodiagnostic methods were adapted: a) The questionnaire «Values in Action Inventory of Strengths» in Ukrainian to determine strong character traits as personal resilience; b) «Dispositional Hope Scale» to identify the general indicator of a person's hope, ability to use willpower and find ways.

Based on empirical research, the levels of spiritual self-realization of future psychologists were identified, psychological factors: semantic and value-based; types of spiritually directed activity were identified: harmonious/integrated,

ecological/nature, aesthetic/beauty, intellectual-creative/truth, moral-humanistic/good; socio-demographic: age, specialty/conditions of educational and professional socialization.

It has been established that future psychologists in most cases think about spiritually oriented activities, a significant number of those studied have not implemented or are in the process of implementing spiritually oriented activities.

The relationship between the spiritual self-realization of future psychologists and psychological factors was analyzed, including semantic factors: thought about/not thought about spiritually directed activities; stages of implementing spiritually directed activities; types of spiritually directed activities; value factors: hope, ingenuity, justice and love of knowledge; socio-demographic factors: age and specialty/conditions of educational and professional socialization.

An educational program for psychological and pedagogical support for the development of spiritual self-realization of future psychologists in the context of educational and professional socialization has been developed and tested. The psychological and pedagogical conditions for optimizing the development of spiritual self-realization include the mastery by program participants of: a) knowledge about the spiritual self-realization of the individual; b) methods of self-diagnosis and self-analysis of spiritual self-realization; c) skills and abilities necessary for the spiritual self-realization of the individual. The effectiveness of the program is confirmed by statistically significant positive changes among the indicators, which are outlined by the regression equation as value factors of spiritual self-realization of future psychologists.

Keywords: spirituality; spiritual self-realization; strong character traits; values; psychological factors; educational and professional socialization; educational program of psychological and pedagogical support; future psychologists; distance learning; higher education; positive psychological health; internal resources.